

הבעה בעל-פה – הדיון

הצעה לפעילות לימודית בתקופת המשבר, תשפ"ד

הפעילות המוצעת נועדה לפתח את מיומנויות הדיון וההבעה בכתב בשיעורי עברית בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה. בקובץ זה, שהוא **תוספת** לאוגדן המשימות הנמצא במלואו **כאן**, מוצעים נושאים רלוונטיים שנכתבו **בעקבות החזרה ללימודים בעיצומה של המלחמה הקשה שאנו מצויים בה**.

הקדמה

ההבעה שבעל-פה חיונית לביטוי עצמי ולהשתתפות אזרחית פעילה מכיוון שבאמצעותה בני האדם נעשים נגישים זה לזה, והם יכולים לבטא את מחשבותיהם (Kaldahl, 2019). לפי מחקרים, יש קשר הדוק בין כשירות הדיבור ובין כשירות חברתית ובין ניידות חברתית וביסוס של מעמד חברתי (Mercer et al., 2017). לפי המחקרים האלה, יש גם קשר חיובי בין פעילות קבוצתית ובין למידה רבה יותר (שם).

ברגעי משבר יש חשיבות למפגש חברתי של קבוצת השווים ולשיח ביניהם. ההבעה בעל-פה מאפשרת ביטוי אישי ואותנטי, הבעת מחשבות ורגשות ומחזקת את תחושת השייכות. גם הנעה לפעולה ועידוד לעשייה, כגון כתיבת מכתב, נייר עמדה או הצעות לפעילות אקטיבית, **מחזקים חוסן ותורמים ליצירת משמעות**.

הדיון

תפיסת ההוראה המוצעת היא מודל אינטגרטיבי שנועד לקדם את שיח הטיעון בדיבור, בהאזנה, בקריאה, בכתיבה ובלשון ההולמת את נסיבות השיח. אומנם הדיבור המתוכנן הוא שיהיה במוקד השיעורים, אך בה בעת יעסקו הלומדים באופנויות השפה האחרות. הקניית הרגלי שיחה ודיון היא רכיב חשוב בחינוכו של כל אזרח במדינה דמוקרטית, בעיקר על רקע השוני התרבותי והגיוון הרב המאפיינים את החברה הישראלית. משום כך אנו מעוניינים להבחין בין דיון לזיכרון (עמיר ואתקין, 2011), ולכוון את הלומדים לדיון שקול המקדם את מטרת השיח. דיון הוא שיח טיעוני מורחב – שיחה שיש בה טיעונים וחילופי דעות בנושאים שונים, המביאים להסכמה או לאי-הסכמה בין המשתתפים (בלום-קולקה וחמו, 2010). לעומת זאת, ויכוח הוא שיח טיעוני-לעומתי המבטא התנגדות גלויה (בוטה) לעמדה של הצד האחר. השיח הלעומתי אינו מאפשר התפתחות או פתרון ליישוב סכסוכים (Dascal, 1998). הוא נבדל במהותו מדיון או ממחלוקת המאפשרים להעלות נימוקים שונים ולעתים להגיע להסכמה, ליישוב המחלוקת או לפתרון שיש בו שיווי משקל בין העמדות המנוגדות. לפיכך, אנו שואפים להקנות ללומדים דרכים לקיים דיון המבוסס על דיאלוג, מחולל הקשבה, מעודד למידה וחשיבה, מקצה תורות שוויוניים בדיבור ומאפשר את קיומן של עמדות שונות, כדי להימנע מוויכוח המבוסס על התנצחות, גורם להקשבה מדומה, חוסם חשיבה פלורליסטית, מאפשר השתלטות על הקבוצה ומתיר "מונופול על האמת".

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העלייסודי

מניסיון העבר למדנו שנקיטת עמדה ובנייה של טיעון כבד משקל מצריכות הישענות על תשתיות של ידע, וכי נדרשת היערכות מקדימה לדיון בקבוצות. לפיכך, לפני הדיון יאספו התלמידים מידע רב ככל האפשר על אודות הנושא שיידון, יבחנו את איכות מקורות המידע ואת מידת אמינותם ויגבשו עמדה ראשונית. לאחר הדיון הם יידרשו לכתוב במשותף טקסט טיעון – נייר עמדה, רשומה או מכתב – כדי להשפיע באמצעותו על מקבלי ההחלטות ולפעול למען פתרונה של בעיה חברתית.

כל הנושאים החדשים מעלים סוגיות אתיות ומנוסחים כדילמות ערכיות. הלומדים המתדיינים נדרשים לזהות את ההתנגשות שבין הערכים, להכריע ביניהם ולקבל החלטה משותפת. ההישענות על ערכים בעת הצדקת העמדה משפרת לאין ערוך את איכות ההנמקה ואת מידת השכנוע. הסיטואציות שבבסיס כל נושא הן סיטואציות אותנטיות שהן רלוונטיות לתלמידים ולקוחות מחייהם, והסוגיות הנדונות מעודדות אקטיביזם חברתי ומעורבות חברתית. לכל דיון יש נמענים אמיתיים והוא מכוון להשגתן של מטרות אמיתיות, ולכן מטלות הכתיבה מכוונות לתוצר כתוב שבעיקרון יכול להישלח לנמענים בעקבות הדיון. ההערכה תתמקד בדיון בעיקר, אך אפשר להרחיבה גם לפעולות הערכה נוספות: איסוף המידע ובחינת מהימנותם של מקורות המידע, הטקסט הכתוב.

נוסף על נושאי הדיון [בערכת המשימות לתלמיד](#), מוצעים פה נושאים שנכתבו בעקבות החזרה ללימודים בעיצומה של המלחמה הקשה שאנו מצויים בה. **הנושאים הללו נועדו לתת מקום לשיח רגשי-חברתי של התלמידים עם בני גילם.**

הדגשים מיוחדים למורים

- אף-על-פי שיעודה המקורי של יחידה זאת הוא פיתוח מיומנויות אורייניות של הבעה בעל-פה ובכתב, בעת הזאת יש לתת מקום לשיח רגשי ומרחב לדיון חופשי של התלמידים, פתוח ולא-שיפוטי. עם זה, חשוב כי אוזנם של המורים תהיה כרויה לאמירות שעשויות לשדר מצוקה מצד התלמידים, ומנגד ירוסנו אמירות מתלהמות אשר יהפכו את הדיון לוויכוח מתלהם ולעומתי. אגב כך, חשוב שהמורים יציעו כלים להעלאת טיעונים מנומקים ורלוונטיים לסוגיה הנדונה.
- על המורים לבחור את הנושאים לדיון בהתאם לכיתה, לשכבת הגיל ולמצבם הרגשי של התלמידים. כמובן, אפשר להציע נושאים שונים מאלה המוצעים פה בהתאם לשיקול דעתו.
- הנושאים המוצעים אמורים לעורר דיון פורה וקוראים לפעולה. חשוב כי הדיון יעודד דעות שונות וייתן מקום לעמדות מורכבות. חשוב שלא להסתפק בהעלאת עמדות דיכוטומיות המסכמות את הדיון בכך/לא או בעד/נגד, אלא בהעלאת עמדה מורכבת המציגה הסתכלות רבת-ממדים והיבטים בכל סוגיה והמשקפת מנעד רחב של אפשרויות התמודדות עם כל סוגיה.
- הפעילות המוצעת פה מתאימה הן לשיעור המתקיים פנים-אל-פנים בכיתה, הן לשיעור המתקיים בלמידה מרחוק באמצעות חלוקת התלמידים לחדרי דיון. כדאי לנצל את הלמידה מרחוק בעמידה על עקרונות של דיון מקוון (כיצד לבקש ולאפשר תור דיבור בדיון מקוון, איך ליצור מצב שבו דברי המשתתפים לא "יעלו" זה על זה וכיוצא בזה).

[הצעה לסדר ההוראה - כאן](#)

[מחווין להערכת דיון קבוצתי - כאן](#)

משימות ההבעה שבעל־פה

דיון

חזרה לשגרת לימודים

משרד החינוך החליט כי מערכת החינוך תחזור לפעילות מאחר שיש חשיבות רגשית לחזרה לשגרה עד כמה שניתן ולמפגשים עם חברים ומורים. בהתאם למצב ולהנחיות פיקוד העורף הוחלט באילו יישובים יחזרו ללימודים בבתי הספר ובאילו יישובים ילמדו מרחוק. בד בבד הלחימה בחזיתות נמשכת, לרוב התלמידים יש הורים או אחים שגויסו ללחימה ולחלקם גם קרובים שנפגעו או שנעדרים.

קבוצות תלמידים וחלק מהנהגות ההורים סבורים שעדיין לא בשלה העת לחזור ללימודים סדירים כשהמצב הביטחוני רגיש ומסוכן ורבים מהתלמידים/ות ומהמורים/ות דואגים ליקיריהם.

דונו בנושא בקבוצה, ולאחר מכן כתבו מכתב למחלקת החינוך ביישובכם והביעו בו את עמדת הקבוצה.

למידה אחרת

משרד החינוך החליט כי מערכת החינוך תחזור לפעילות מאחר שיש חשיבות רגשית לחזרה לשגרה עד כמה שניתן ולמפגשים עם חברים ומורים. בהתאם למצב ולהנחיות פיקוד העורף הוחלט באילו יישובים יחזרו ללימודים בבתי הספר ובאילו יישובים ילמדו מרחוק. בד בבד הלחימה בחזיתות נמשכת, לרוב התלמידים יש הורים או אחים שגויסו ללחימה ולחלקם גם קרובים שנפגעו או שנעדרים.

מנהל/ת בית הספר מתלבט/ת אם נכון יהיה לחזור בהדרגה ללמידה על-פי מערכת השעות, בייחוד בכיתות החטיבה העליונה המתכוננות לבחינות הבגרות, או להציע למידה אחרת אשר נותנת מקום לביטוי אישי, אוורור רגשות ופעילויות חברתיות.

דונו בנושא בקבוצה, ולאחר מכן כתבו נייר עמדה למנהל/ת בית הספר. במסמך שתכתבו הביעו את עמדת הקבוצה בנוגע לדרך הנכונה לפעול. בתוך כך העלו הצעות לנושאים שחשוב לעסוק בהם בבית הספר בעת הזאת. תוכלו להציע מערכת שעות ייחודית.

ערבות הדדית

במהלך המלחמה אנו עומדים נוכח התגייסות אזרחית יוצאת דופן בהיקפים עצומים: ארגון מבצעי התרמת מזון וציווד לחיילים ולאזרחים באזורי לחימה, אירוח משפחות מהיישובים שבאזורי המלחמה, ארגון מערך הסעות, תרומות דם ועוד.

מועצת התלמידים בבית הספר מבקשת להתגייס למאמץ האזרחי תוך התמקדות במיזם הנחוץ ביותר לעת הזאת וביכולתה של קהילת התלמידים לסייע באמצעותו.

דונו בנושא בקבוצה, ולאחר מכן כתבו נייר עמדה למועצת התלמידים. הציגו בו את עמדת הקבוצה. חשוב כי תציגו את הצורך אשר לו אתם מבקשים לתת מענה ואת חשיבותו בהשוואה לצרכים אחרים.

חשיפה מרובה לכלי התקשורת

פסיכולוגים ומומחים מסבירים כי צמצום החשיפה לכלי תקשורת ולרשתות חברתיות בזמן המלחמה יתרום לחוסן הנפשי שלנו, אולם הצורך להיות מחוברים, מעודכנים ומעורבים גורם לרובנו לצרוך מידע לעיתים באופן כפייתי ומזיק. יתר על כן, המידע המועבר ברשתות החברתיות הוא לעיתים שגוי, שקרי ואינו נסמך תמיד על העובדות.

השירות הייעוצי בבית הספר מתלבט אם להגביל את השימוש באמצעים סלולריים בבית הספר – זאת כדי לשמור על סביבה בטוחה ועל רווחתם הנפשית של התלמידים במהלך שהותם בבית הספר וכדי להבטיח כי המידע שיועבר במהלך היום יתווך נכונה על-ידי צוות המורים וסגל בית הספר.

דונו בנושא הקבוצה, ולאחר מכן כתבו מכתב להנהלת בית הספר ולשירות הייעוצי והביעו בו את עמדת הקבוצה.

את הנושאים הבאים אפשר להציע בכיתות העולים.

החשש של בני הנוער העולים החדשים

בבית הספר לומדים תלמידות ותלמידים שעלו לארץ בתוכנית נעל"ה שמעודדת בני נוער לעלות לארץ וללמוד בה בכפרי הנוער. התוכנית מסייעת לבני הנוער העולים ומארגנת להם פעילויות חינוכיות, תרבותיות וחברתיות בארץ. בגלל המלחמה חלק מבני הנוער חוששים מאוד ומתלבטים אם ההחלטה לחיות בה היא החלטה נכונה. יש גם הורים שמבקשים מהילדים שלהם לחזור בחזרה. דונו בנושא בקבוצה, ולאחר מכן כתבו מכתב משותף לקבוצת בני הנוער. במכתב הציגו להם את עמדת הקבוצה בנושא זה. תוכלו גם להציע להם פתרונות כיצד להתמודד עם הפחד והחשש.

הצרכים של בני הנוער העולים החדשים בתקופת המלחמה

תקופות משבר ומלחמה גורמות לתחושה של אי־ודאות ופחד. המדינה ומערכת החינוך מנסות להעניק לתושבים ולתלמידים עזרה רגשית ולספק את הצרכים שלהם: הפיזיים והנפשיים. שר העלייה והקליטה ושר החינוך רוצים לדעת מה הם הדברים המיוחדים שבני הנוער העולים החדשים צריכים בתקופה זאת, בייחוד התלמידים שלומדים בפנימיות ובכפרי הנוער. דונו בקבוצה, ולאחר מכן כתבו מכתב משותף לשר החינוך. במכתב כתבו מה יכול לסייע לתלמידים העולים החדשים בתקופות אלו והסבירו למה זה חשוב.